

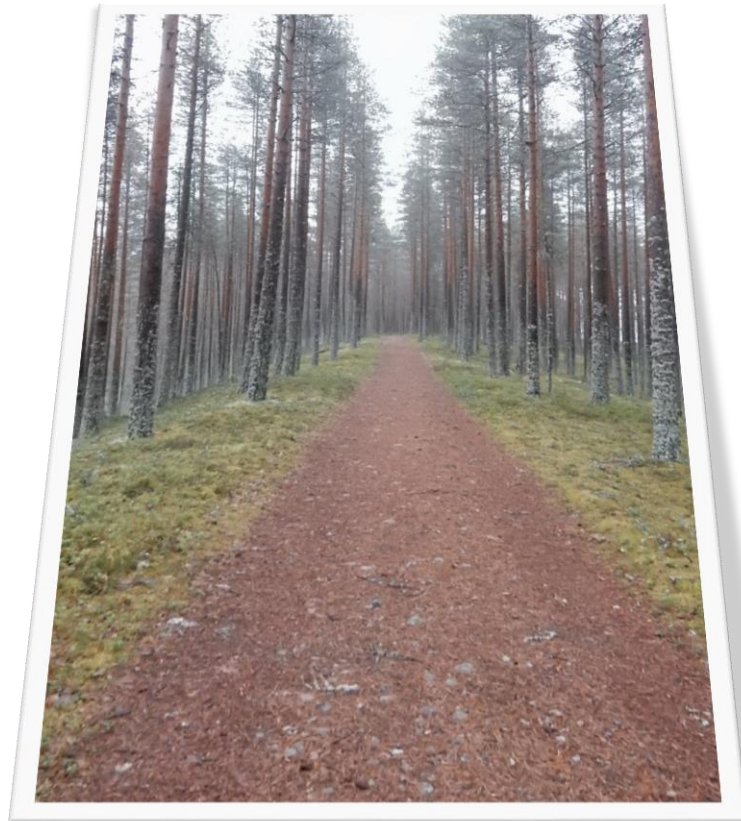
Kettusviesti 4/2015

Sisältö

<i>Puheenjohtajan palsta</i>	3
<i>Joulun sanoma</i>	4
<i>Ilomantsin Itä-kylien kaupungat</i>	5
<i>Nostomiehenä talvisodassa</i>	7
<i>Levinan miehet</i>	14
<i>Kylä joen mutkassa – Möhkön - kylän historiaa</i>	15
<i>Juoksupoikana kaupassa</i>	16
<i>Vanhoja Valokuvia</i>	19

”Marraskuinen Taitajan taival”

Puheenjohtajan palsta

Tuula Luomala

Hyvät Kuolismaan Kettusten sukuseuran jäsenet!

Kyllä nettimaailmaan ja lehtiin ohjeita riittää näin joulun alla. Pitäisikö luopua perinteisestä joulusta kinkusta, laatikoista ja eniten parjatuista joululahjoista. Kaikkia uusimpia mielipiteitä olen seurannut ja tuntuu, että olet joko huono ihminen jouluhörsötyksineen tai yli reakoiva mielipideaktivisti.

Aivan ihanan viestin sain oman seurakunnan joulunvietosta, jossa kukin kirkossa vieraileva sai ottaa joulukuusesta pienen pussin, jossa oli jonkun varattoman lapsen joululahjatoive ja ikä ilman mitään nimeä. Niinpä tuttavani on käynyt ostamassa toivelahjan ja kuulemma lisännyt joululahjaan vielä itse tehdyt villasukat. Joululahja jätetään sitten määräaikaan mennessä numerolapulla varustettuna kirkon tiloihin. Joulumieli näin annettuna on uutta ja parasta mahdollista. Toivon, että kukin meistä voi viettää joulun omalla tavallaan nauttien perinteisiä jouluruokia, antaen lahjoja jne. tai vaihtoehtoista joulua. Maailmaan kun mahtuu niin monta joulun viettotapaa tai hyväksyä jopa jonkun sukulaisen matkan pois kotimaasta jonnekin kaukomaille. Pääasia, että annamme lähimmäisten, naapureiden tai jokaisen pitää omat joulun viettotapansa omanaan.

Toivotan kaikille sukuseuran lukijoille Ihanaa Joulumieltä ja Onnea Uudelle vuodelle 2016!

Merry Christmas - God Jul - Hyvää Joulua - Joyeux Noel - Feliz Navidad

Joulun sanoma

Ensio Kettunen

Kuudenkymmenen vuoden ajan olen kuullut joulun sanomaa. Meillä kotona on perinteisesti luettu jouluevankeliumia jouluaattona ennen jouluateriaa. *”Jouluna pakolainen Maria synnytti tallissa lapsen, esikoisensa, kapa-loi hänet ja laittoi seimeen makaamaan...”*

Tämä tapa on periytynyt meidän omista kodeistamme. Oma perinnettämme on se, että jouluaattona käymme kirkossa ja läheisten haudoilla. Viimeisten vuosien aikana olen käynyt sytyttämässä kynttilän setäni haudalle Ilomantsin sankarihautausmaalle. En ole koskaan nähnyt Väinö-setää, mutta olen tutustunut häneen sotapäiväkirjojen avulla. Sotapäiväkirjoista olen saanut selville, missä olosuhteissa ja missä paikassa setäni kaatui.

Tänä vuonna odotamme taas kerran jouluaattoa ja joulusanomaa. Onko tänä vuonna edessämme erilainen joulu? Vuosi sitten Ukrainassa taisteltiin ja nyt meillä on pakolaiskriisi. Kaksituhatta vuotta sitten, ihmiset vaelsivat jalkaisin kukin omaan kotikaupunkiinsa verolle pantavaksi. Eräällä Marialla kaksituhatta vuotta sitten ei ollut sijaa majatalossa. Maria joutui yöksi talliin, jossa kotieläimet antoivat hiukan lämpöä pian syntyvälle Jeesus-lapselle. Mitä Maria ajatteli silloin, kun hän oli ihmisten ovella pyytämässä yösijaa ja se evättiin kerta toisensa jälkeen? Mitä Maria ajatteli siellä tallissa, kun lapsi syntyi tallin viileälle lattialle? Oliko Maria katkera ihmisille, jotka eivät ottaneet häntä sisään taloon, vaan jättivät odottavan äidin ulos viileään yöilmaan? Mitä ajattelivat ihmiset, jotka jättivät Marian yön selkään?

Tänä syksynä olemme nähneet televisiosta ja muista mediavälineistä, kuinka pakolaiset ovat suurina joukkoina vaeltaneet kohti Eurooppaa. Näistä pakolaisista lähes kaikki ovat saaneet lämpimän majapaikan ja ruokaa, toisin kuin joulun Maria. Monet meistä ovat kysyneet, mitä seurauksia koituu maamme ihmisille suuresta pakolaisten määrästä? Olen miettinyt syksyn aikana pakolaistilannetta ja pakolaisia yleisellä tasolla. Mielipiteeni pakolaisista on muuttunut syksyn aikana moneen kertaan. Olen aina hyväksynyt ”säällisen” joukon pakolaisia maahamme. Nyt heitä alkaa olla kymmeniä tuhansia maamme rajojen sisällä. Osa pakolaisista on käyttäytynyt viime viikkoina sikamaisesti ja tämän vuoksi suhteeni pakolaisten vastaanottoon on muuttunut hieman kielteisempään suuntaan.

Olen opettanut vuosien aikana kymmeniä pakolaisia. Osa heistä on tullut ”oikeasti” sotaa pako, osa on täällä vain sen takia, että täällä saa elää hyvää elämää. Mutta niinhän se on myös omien kansalaistemme elämässä. Osa meistä tekee töitä toistenkin puolesta. Osa työttömistä haluaisi tehdä työtä, mutta siihen ei ole mahdollisuutta. Luulen, että vain pieni osa työttömistä ei halua tehdä työtä? Osa pakolaisista voi työllistyä joko yrittäjinä tai työntekijöinä, mutta on arvioitu, että 60 prosenttia nyt tulleista pakolaisista palautetaan takaisin lähtömaahan. Toivottavasti turvapaikankäsittelijät osaavat asiansa ja valitsevat suuresta joukosta palautettaviksi oikeat henkilöt.

Toivotan kaikille lehden lukijoille hyvää ja rauhallista joulua. Viettäköö joulunaikaa hyvän joulun sanoman äärellä.

Ilomantsin Itä-kylien kaupat

Ensio Kettunen

Ennen vanhaan, kun vielä elettiin luontaistaloudessa, ei maalaiskylissä tarvittu kauppvoja. Taloissa kasvatettiin omiksi tarpeiksi lehmiä, lampaita, sikoja ja kanoja, järvistä saatiin kalaa ja metsistä riistaa, marjoja ja sieniä. Suolaa, sokeria ja lampuöljyä käytiin ostamassa suuremmista kylistä kerran tai kahdesti vuodessa.

Toiminimi Lyidia Hoskosen kauppa-apulaiset kaupan edessä Kuolismaassa

Kylillä liikkui 1800-luvun lopulla "Laukkuryssiä" myymässä rihkamatavaraa. Karjalatar lehdessä oli teksti 15.4.1899:

Arvoisat lukijat!

Kuinka on Venäjän Karjalan mies, kuinka on "Laukkuryssä" näinä isänmaallemme niin tuskaallisina aikoina osoittanut kiitollisuuttaan Suomea kohtaan. Miten on se palkinnut Itä Suomen köyhintä maalaiskansaa, joka on suojannut matkamiestä kodeissaan ja jolta ostanut hänen rihkamataroitaan - turvaten hänen ja hänen perheensä toimeentuloa?! Sillä tavoin että tämä laukkuryssä nyt - kauppalikkeensä ohella - on ottanut tehtäväkseen maalaiskansan keskuudessa valheellisesti kehua juuri sitä maanjakojärjestelmää, jonka hän tietää synnyttäneen onnettomuutta ja kurjuutta Venäjän Karjalassa....

Myöhemmin kylien ihmiset pääsivät maanteiden rakentamisen jälkeen liikkumaan Ilomantsin kirkonkylälle ja Joensuuhun. Pian kaupat yleistyivät myös syrjäkylissä ja suuremmissa kylissä oli useita kauppvoja. Enimmäkseen kaupoissa myytiin kuivia elintarvikkeita, kahvia, teetä, suolaa, sokeria, tupakkaa ja niiden lisäksi astioita, työkaluja, vaatteita ja lampuöljyä.

Ivan Timoskaisen kaupan pihamaalla Ivan Timoskainen ja asiakas Laakkonen

Kuolismaahan saatiin ensimmäinen kauppa 1840-luvulla ja sen perusti Stafei Timoskainen, mutta hän siirtyi Kuuksenvaaraan kauppiaksi parin kauppavuoden jälkeen. Kuolismaassa kävi kaupantekoa yrittämässä useita henkilöjä, mutta muutamien kokeiluvuosien jälkeen kauppiat vaihtuivat uusiin yrittäjiin. Viimeisinä kauppiaina Kuolismaassa olivat Ivan Timoskaisen Ruoka ja sekatarvakauppa (kauppa oli lähellä Punaisen ristin sairasmajaa), Lyidia Hoskosen T:mi (Koitajoen sillan

korvalla) ja Kuolismaan Sekatavara-
kauppa A. Muikku, joka sijaitsi Hos-
kosen kaupan vastapäätä. Muikun
veli Ville Muikku toimi kylän suutari-
na.

Lyydian mies Jussi Hoskonen eli
"Humu Jussi" piti kauppaa vaimonsa
kanssa. Hoskosen kauppa toimi jos-
sakin vaiheessa Ilomantsin osuus-
kauppana. Lutikkavaarassa toimi
kauppiaana 1800-luvun lopussa Pet-
ter Nissinen ja ennen sotia kauppaa
piti Tauno Kettunen ja hänen veljen-
sä Kettusten talossa.

Liusvaarassa toimivat kauppiaa-
na ennen sotia Feudor ja Ipu Martis-
kainen. Feudor toimi kauppatyön
ohella aktiivisesti kunnallispolitiikas-
sa.

Megriin perusti kaupan 1800-
luvun loppupuolella munkki Jefim
Bogdanovin poika, Mikael Bogdanov.
Kaupankäynti väheni Megrin luosta-
rin hiljentymisen vuoksi ja Mikael
siirtyi Möhköön kauppiaaksi.

Megrin luostarissa toimi Mikael Bogdanofin kauppa

Vuottonimellä ei varsinaista
kauppaa ollut ja sieltä käytiin yleensä
Kuolismaan kaupoissa ostoksilla.

Melaselässä oli kaksi kauppaa.
Onni ja Sanni Härkönen pitivät
kauppaa kotitalossa ja Korpiselästä
Saukkonen & Pyykkönen pitivät

kauppaa Vilokkisen talossa. Heidän
kauppaa hoiti Soini Pussinen.

Kauppiat toimittivat tavaroita
myös metsäkämpille. Kilpailu asiaka-
ista oli kämpillä kovaa. Kerran
Iivana Timoskainen teki kauppaa
metsäkämpällä ja lupasi eräälle
miehelle säkin jauhoja viitosella.
Kun Humu-Jussi kuuli Iivanan tar-
jouksen, hän sanoi, että jos Iivana
myy säkin viitosella, niin minä an-
nan silloin viitosen säkin mukana.

Liusvaaran takaisilla saloilla ole-
ville metsäkämpille toimittivat tava-
raa Ipu Martiskaisen lisäksi Suojär-
veltä kotoisin ollut kauppias Höppö
ja Ilomantsilainen Vassu Vlasov.

Vuottoniemen tsasouna

Kylissä olevissa kaupoista annetiin
tavaraa velaksi, sillä käteistä
rahaa ei aina ollut asiakkailla. Asi-
akkaat maksoivat velkansa kauppi-
aalle omaa tahtia. Monissa kunnissa
kauppiat ottivat velkansa takaisin
monella eri tavalla. Joiltakin velkai-
silta asiakkailta siirtyi tila, hevonen
tai muu arvokas tavara kauppiaan
nimiin. Tietojeni mukaan itä-kylien
kauppiat eivät syyllistyneet näihin
ns. "tilojen pakkomyynteihin". Ve-
lanotosta siirryttiin maaseudulla
Osuuskassoihin, jolloin velanantaji-
na olivat Osuuskassat.

Nostomiehenä talvisodassa

Ensio Kettunen

Marraskuun alussa vuonna 1939 sää oli poikkeuksellisen lämmin. Etelästä puhaltaivat tuulet olivat loka-marraskuun vaihteessa varsin voimakkaita ja ne aiheuttivat metsätuhoja Ilomantsin alueella. Lokakuun aikana satanut ensilumi sulii pois marraskuun alkuun mennessä. Tiet olivat kelirikon takia huonossa kunnossa. Lokakuun viimeisinä päivinä sää oli muutaman asteen pakkasen puolella, mutta marraskuun alussa sää oli jälleen lämmintä, sumuista ja tuulista.

Marraskuun toisen päivän aamuna Pahkalammen vartiostossa herätään Neuvostoliiton puolelta kuuluvaan kone-tuliaseiden paukkeeseen ja tykkien laukauksia muistuttaviin räjähdyksiin. Rajamiehet käyvät aamulla tarkastamassa rajan Iljanvaarassa, mutta eivät havaitse siellä mitään erikoista. Otto ja muut ilomantsilaiset nostomiehet ovat olleet lokakuun puolivälistä saakka Sulkulammen kämpällä. Kämpältä käsin miehet käyvät tekemässä taisteluasemia Sulkulammelle Kuolismaa-Liusvaara tien varteen sekä muutamina päivinä Saarijärvellä asti.

Marraskuun viidentenä päivänä on viisi astetta pakkasta. Iltapäivällä alkaa lumisade ja yöhön mennessä maa on valkoisen lumen peitossa. Työvelvolliset jatkavat taisteluasemien rakennustöitä Kuolismaan tien varressa. Marraskuun kahdeksantena päivänä Otto ja muut työvelvolliset menevät Saarijärvelle kuuntelemaan Enon seurakunnan pastorin pitämää iltahartautta. Illan pimeydessä miehet marssivat liejuista tietä pitkin takaisin Sulkulammen kämpälle. Sulkulammen kämpän kohdalla alkaa voimakas räntäsade. Miehet ovat onnel-

lisia, kun pääsevät lämpimään kämpään nukkumaan. Työvelvolliset jatkavat taisteluhautojen kaivamistyötä kolessa ja sateisessa säässä. ERP 11. pataljoonan osastoja siirretään kuun alussa Näätäojalle, Saarijärvelle, Sulkujoelle, Liusvaaraan ja Latalammelle.

Oinassalmi talvisodan aikana SA-kuva

Marraskuun puolivälissä tuulensuunta kääntyy pohjoiseen. Muutaman päivän aikana ilman lämpötila laskee miinukselle. Järvet jäätyvät ja lunta sataa maahan useita senttejä. Marraskuun 20. päivänä sataa lunta ja illalla maassa on lunta kymmenkunta senttiä.

Marraskuun 22. päivänä tulee pataljoonan pastori pitämään iltahartautta Sulkujoen kämpälle. Miehet ovat juuri lopettamassa eväiden syöntiä, kun pastori saapuu Kuolismaasta kahden upseerin kanssa kämpän sisään. Kämpässä hetkeä aiemmin ollut puheensorina lakkaa kuin veitsellä leikaten. Pastorin pitämä iltahartaus kestää lähes kaksi tuntia ja sen päätteeksi kämpässä olevat miehet laulavat "Jumala omi linnanamme"-virren. Pastori seurueineen jatkaa matkaa Liusvaaran suuntaan, jossa Aaretissa on tunnin päästä seuraava iltahartaus.

Marraskuun lopussa lunta on maassa jo yli kaksikymmentä senttiä. Mar-

raskuun 26. päivän iltana Sulkujoen kämpälle tulee pastori H. Erviö pitämään jumalanpalvelusta. Samalla hän jakaa siellä oleville miehille uudet testamentit ja virsilauluvihkosen. Seuraava hartaustilaisuus pidetään Sulkujoella 29. marraskuuta kello 12.30 ja sen pitäjänä on pataljoonan oma pastori.

Marraskuun viimeisenä aamuna Sulkulammen kämpällä olevat miehet heräävät aamulla ennen kuutta. Ulkona on pimeää ja koleaa. Kämpän kamiina on punahehkussa ja sen ympärillä häärii joukko miehiä lämmittelemässä. Miehet ovat syömässä aamupalaa seitsemän jälkeen, kun muutamia räjähdyksiä kuuluu Liusvaaran tai Megrin suunnasta. Miehet eivät huolestu räjähdysäänistä, koska niitä on kuulunut pitkien syksyjen ajan takaa. Sulkujoen kämpältä miehet lähtevät puoli kahdeksan aikaan lapiot olalla linnoitustyömaalle. Sää on työmaalle menomatkan aikana puolipilvinen, mutta selkeä. Miesten aloittaessa linnoitustyöt Kuolismaan tien varrella olevalla työmaalla, kuuluu Megrin suunnalta kaukaista tykin jyllinää. Tarkkakorvaiset miehet kertovat kuulevansa konekiväärien ja kiväärien tulitusta samasta suunnasta. Hetken ihmettelyn jälkeen työt jatkuvat normaalisti. Iltapäivällä työmaalle saapuu muutaman miehen joukko Liusvaaran suunnasta ja he kertovat, että neuvostojoukot ovat hyökänneet aamulla seitsemän jälkeen rajan yli Megriin ja Liusvaaraan. Miesten työnjohtajana toimiva alikersantti sanoo miehille, että nyt lähdetään hakemaan kämpältä reput ja varusteet ja palataan Kuolismaahan saamaan lisäohjeita kapteeni Kivikolta. Miehet lähtevät heti kämpälle ja puolen tunnin päästä miesjoukko on marssilla Kuolismaan suuntaan. Illan hämärtyessä miehet saapuvat Kuolismaan vartioli-

le, josta annetaan ohje majoittua kylän taloihin seuraavan yön ajaksi. Porukka jakaantuu kahtia, sillä osa menee yöksi Kuolismaan mäellä sijaitsevaan Hattusen taloon ja osa Mikitanvaaralla olevaan Timoskaisen taloon. Otto päättää lähteä illalla kotiin Itkajärvelle. Hänen koti on kolmen kilometrin päässä rajavartiostosta. Otto kävelee pimeässä metsässä kotiin vievää polkua ja kuulee edestä kaukaista aseiden pauketta. Mies ylittää Valkkijoen ponttonisiltaa pitkin ja saapuu kotitalon pihaan. Pimeänä oleva koti on tyhjä, sillä hänen vanhemmat ja nuoremmat veljekset ovat lähteneet aiemmin aamulla evakkoon. Sisällä on lämmintä ja öljylampun valossa Otto löytää ruokakaapista iltateriä varten tarvittavat ruokatarpeet. Aterian päätteeksi miestä alkaa väsyttää ja hän päättää levätä hiukan, ennen kuin palaa takaisin Kuolismaan kylään.

Oinasvaara talvisodan aikana SA-kuva

Otto herää eteisestä kuuluvaan kolinaan ja hän on nousemassa ylös vuoteesta, kun sisään astuu kaksi sotilaspukuista miestä kiväärit kädessä. Toinen miehistä sanoo Otolle; *Alappa Otto lähteä nostelemaan Kuolismaan kylään, sillä viholliset ovat lähestymässä jo Saarijärven ja Latalammin takana.*

Otto kerää kammarin laatikosta omia henkilökohtaisia tavaroita reppuun ja samalla hän ottaa mukaan nurkassa olevat huopikkaat. Tuvan uunin päältä

Otto löytää paksun villapaidan, jonka hän pukee päälle. Otto lähtee ulos ja sanoo taloon jääville Kareiselle ja Penttiselle, että pitää huolta talosta. Talon ulkopuolella Otto etsii omia suksiaan ja löytää ne navetan seinää vasten pystyssä. Kello on noin yksitoista illalla, kun mies suuntaa suksensa kohti Kuolismaan kylää. Valkkijoen ponttonisillalla Otto kääntyy katsomaan tähtitaivaan valossa näkyvää kotitilaa. Samalla hän huomaa Liusvaaran suunnassa tulenkajoja ja sieltä suunnasta kuuluu vaimeaa kivääritulitusta.

Kolmen kilometrin hiihtämisen jälkeen Otto saapuu Kuolismaa-Liusvaaran tielle Sairasmajan kohdalla. Sairasmajan ikkunoista näkyy himmeää valoa. Mies suuntaa sukset Ilomantsin suuntaan ja ohittaa pian Iivana Timoskaisen kaupan. Kaupan jälkeen hän kääntyy Kivisillan yli Kuolismaan Huotarivaaralle johtavalle tielle. Kilometrin raskaan nousun jälkeen hän on mäen päällä olevan Hattusen talon pihamaalla. Sisällä Hattusten talossa on latioilla nukkumassa työvelvollisia ja Otto käy heidän viereen nukkumaan.

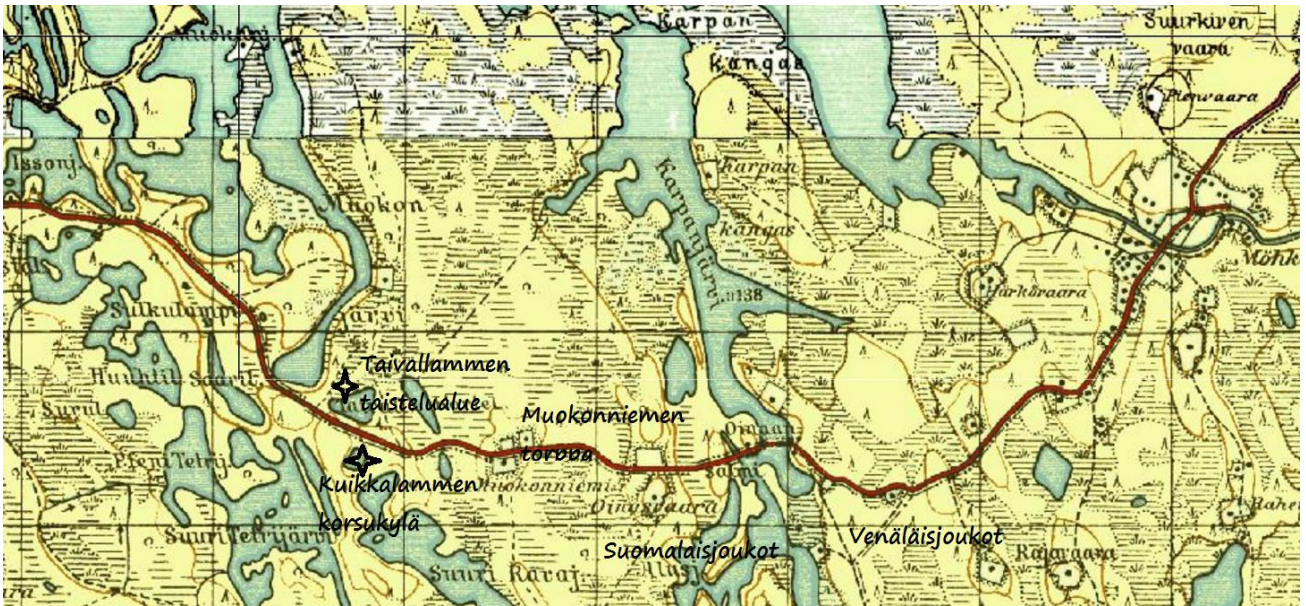
Aamulla miehet heräävät aikaisin ja menevät kahden kilometrin päässä olevalle Kuolismaan kievarille, jossa toimi Erikoisrikaatin komentopaikka.

- Tämä on isäni synnyintalo, jossa hän asui kymmenluvulle saakka. sanoo Otto pihamaalla seisovalle Onnille.

Komentopaikalla on kymmeniä miehiä ja kaikilla tuntuu olevan kiire jonnekin. Työvelvolliset saavat eräältä upseerilta käskyn siirtyä ensin Möhköön ja sieltä eteenpäin Oinassalmelle, jossa heidän pitää etsiä rakennusmestari Nousiainen.

Miehet lähtevät kävelemällä ja osa hiihtämällä Ilomantsin suuntaan. Kahdeksan kilometrin jälkeen he ylittävät Luovenjoen sillan, jonka takana on miesryhmä kaivamassa juoksuautoja ja pesäkkeitä. Parin kilometrin jälkeen he nousevat Miikkulanvaaralle ja päättävät käydä siellä olevassa Kettusen talossa nauttimassa aamupalaa. Talo on lämmin ja sisällä tuoksuu tuore leipä. Talonväki on jäljistä päätellen lähtenyt pois aivan äskettäin. Pöydällä on lappu, jossa lukee: *Toivo, kun tulet kotiin, uunissa on ruokaa, ota sieltä ja syö.* Uunista löytyy suuri kattila täynnä lämmintä lihasoppaa. Kun työvelvollisten mukana on talon oma poika, miehet nauttivat talon tarjoamia antimia.

Matka jatkuu tauon jälkeen ja tunnin marssin jälkeen työvelvollisten porukka ohittaa Lutikkavaaran kylän. Välillä marssiosaston miehet joutuvat selostamaan vastaantuleville upseereille, keitä he ovat ja minne ovat menossa. Möhkön kylään miehet saapuvat illan hämärtyessä. Siellä olevassa komentopaikassa miehiä kehoitetaan jäämään yöksi Möhkön kansakoululle. Aamulla miehet jatkavat marssia Oinassalmelle, jossa työvelvolliset määrätään siellä olevien linnoittajien avuksi. Seuraavan viikon aikana linnoittajat kaivavat juoksuautoja ja pesäkkeitä Oinassalmen Ilomantsin puoleiselle harjanteelle. Yöt miehet nukkuvat Oinasvaarassa olevissa pahviteltoissa. Joulukuun seitsemäs päivä Ilomantsin miehet siirretään Pienen Kuikkalammen takaiseen maastoon telttamajoitukseen ja sieltä käsin miehet tekevät päivisin töitä Taivallammen, Ravajärven ja Tetrijärven alueen metsissä. Pääosa miehistä kaivaa korsukylää Pienen Kuikkalammen rannoille.

Joulukuun alussa vihollisjoukot lähestyivät Möhkön kylää ja siitä joudutaan luopumaan yhdeksäs joulukuuta. Hyökkäys jatkuu seuraavina päivinä Oinassalmelle saakka, jossa suomalaisten puolustus pitää ja vihollisjoukot jäävät salmen toiselle puolelle. Linnostuissa oleville joukoille jaetaan muutamia kiväärejä ja osa miehistä saa koulutusta aseiden käytössä. Seuraavina päivinä Otto ja muu nostomiehet havaitsivat ja kuulevat eturintaman lähestyvän Ilomantsia.

Pienen Kuikkalammen rannalla JR 41 miehiä Perjantaina 15. joulukuuta miehet heräävät aamulla viiden jälkeen Tervaruukilla. Aamupalan jälkeen he marsivat hämärässä kohti Oinasvaaraa. Pienen Kuikkalammen rannalle miehet ovat kaivaneet jo viikon ajan korsuja ja teltanpohjia Oinassalmella olevien joukkojen käyttöön. Miesporukan saapuessa korsutyömaalle, läheisen Taivallammen takaa alkaa kuulua konetuliaseiden pauketta. Miehet maastoutuvat lammen rannalla olevan harjun taakse. Kohta suomalaisten sotilasosasto ohittaa korsukylän ja lähtee etenemään kohti Oinasvaaraa. Puolen tunnin kuluttua kuuluu voimakasta tulitusta Muokanniemen suunnalta ja pian sieltä tuodaan miehiä hevosrekien kyydissä kohti Mustanlammen rannalla sijaitsevaa joukkosidontapaikkaa. Miehet siir-

Oinassalmi

tyvät aamun aikana kohti Ravajärveä, jonka rannalle he aloittavat kaivaa uusia taisteluasemia. Taivallammen taistelut jatkuvat yön yli seuraavaan päivään saakka ja sunnuntaina 17. joulukuuta rauha on palannut Taivallammelle. Metsässä, lammen takana, näkyy mustia möykkyjä, jotka peittyvät pikku hiljaa lumeen. Joulua vietetään Tervaruukilla ja Taivallammella olevissa pahviteltoissa kylmässä pakkassäässä. Jouluaattona jaettiin miehille tuntemattomille sotilaille tehtyjä paketteja.

Uutta juoksuhautaa Ravajärven rannalla

Vuosi vaihtuu napakassa pakkaskelissä. Miehet ovat edelleen majoittuneena Tervaruukin alueelle ja linnoitustöitä tekevien miesten joukko kasvaa yli sadan miehen. Tammikuun 14. päivänä pakkasta on -35 astetta. Miehet saavat kuulla, että heidät siirretään Rakennuspataljoona 4. ensimmäiseen komppaniaan. Heidän päällikkönä toimii sama mies, joka on valvonut miesten töitä jo joulukuusta saakka. Komppanian päälliköksi nimetään rakennusmestari V. Nousiainen. Komppanian väepeleiksi nimetään alikersantti Lehtonen ja kirjuriksi Ilomantsilainen sotamies v. Kanninen. Eri työkomennuskuntien työ-

tä johtavat E. Utriainen, E. Kaukonen, E. Hiltunen, K. Jokela ja O. Aholainen.

Komppanian vahvuus on perustamispäivänä 280 työvelvollista ja kahdeksan edellä mainittua reserviläistä. Pääosa joukoista on Ilomantsin kirkonkylällä majoitettuna Kunnalliskotiin, josta joukot saapuvat seuraavien päivien aikana Tervaruukille Oton ja muiden siellä olleiden miesten luokse sekä Kallioniemeen. Rakennusmestari Nousiainen määrää ensitöikseen, että Tervaruukille Muokonjärven rantaan tehdään sauna komppanian miesten käyttöön. Lisäksi Tervaruukin vanhan tervatehtaan pohjille rakennetaan hevostallit ja keittiömiehille korsu. Osa työmiehistä rakentaa taisteluasemia Oinassalmen suunnassa Ravajärvelle, Tetrjärvälle, Ahvenlammelle ja yksi työporukka kaivaa asemia Issonjärven rantaan.

Eräs työporukka saa käskyn tehdä piikkilankaesteitä Ravajärven rannassa olevien juoksuhautojen eteen. Vihollisen tykkituli häiritsee miesten työskentelyä, mutta kranaateista ei tule miehistötappioita. Maanantaina 22. tammikuuta komppanian kaikki miehet rokotetaan Tervaruukin maastossa. Sen tekee lääkintäluutnantti Setälä. Pakkasta on päivällä -25 astetta ja yöllä pakkaslaskee alle -30 astetta.

Keskiviikkona 24. tammikuuta ilma on selkeää ja pakkasta on yhä kolmekymmentä astetta. Vihollisen lentokoneiden ääntä kuullaan aamulla Kuuksenvaaran ja kirkonkylän suunnalta, mutta koneita ei näy työmaan päällä. Kuun viimeisenä päivänä Kuuksenvaaran alueen työmaat tarkastaa Rakennuspataljoonan komentaja luutnantti Harjunen. Hänen mukana on miesseurue, joista yksi on uusi rakennuskomppanian päällikkö. Tammikuu oli todella kylmä kuukausi. Miehille tuli paljon pa-

lehtumia ja osa heistä kotiutettiin tammikuun aikana. Kylmin kausi oli 14. – 17. tammikuuta, jolloin pakkasta oli Ilomantsissa lähes -40 astetta.

Helmikuun toisena päivänä vaihtuu komppanian päällikkö ja uudeksi päälliköksi tulee rakennusmestari Jukola. Helmikuun viidentenä päivänä sää on kirkas ja aurinkoinen. Pakkasta on edelleen -25...-30 astetta. Päivällä miesten ollessa työmaalla, viholliskoneita lentellee Kuuksenvaaran päällä. Seuraavina kahtena viikkona miehet kaivavat korsuja ja pesäkkeitä Ravajärven alueelle. Rintamalla on rauhallista, kun tykistön kranaattituli ei yllä työmaille saakka.

Torstaina helmikuun 15. päivänä taisteluasemia ja pesäkkeitä aletaan kaivaa Joutenjärven ja Särkkjärven rannoille. Pääosa miehistä on töissä Keltasilmän ja sen lähellä olevan metsänvartijantalon läheisyydessä.

Metsänvartijantalo Joutenjärvellä

Metsänvartijantalon läheisyyteen rakennetaan keittiömiehille korsu ja osa miehistä pystyttää samalla metsään pahviteltat ja hevostallit.

Keltasilmä Kuuksenvaarassa

Helmikuussa lopussa ilman lämpötila on edelleen kylmää, sillä 15. – 22. helmikuuta välisenä aikana pakkasta on Ilomantsissa useina öinä alle -30 astetta. Muutaman leudomman päivän jälkeen pakkasen kiristyy uudestaan 25. helmikuuta ja öisin mitataan lähes -30 asteen pakkasia.

Tiistaina 20. helmikuuta vihollisen tykistö ampuu Joutenjärven alueelle muutamia laukauksia, osumatta kuitenkaan konekivääripesäkkeitä ja taisteluhautoja kaivaviin miehiin. Perjantaina 23. helmikuuta kolme vihollisen lentokonetta tekee hyökkäyksiä Särkkjärven ja Joutenjärven alueella oleviin miesryhmiin. Tulokset ovat laihoja, sillä kukaan ei edes haavoitu hyökkäyksissä. Seuraavana päivänä sataa lunta sakeasti koko päivän ajan.

Helmikuun 26. päivänä sää on selkeä ja pakkasta on aamulla -25 astetta. Vihollisen lentokoneet käyvät useita kertoja päivän aikana tulittamassa linnoittavia joukkoja, mutta koneet eivät osu miehiin. Linnoitustyöt Joutenjärven ja Särkkjärven maastossa kestävät 13. maaliskuuta saakka.

Maaliskuun 13. päivänä ilma on kirkas ja lämmin. Iltapäivällä tulee lumikuuroja. Päivällä tulee viesti, että työt keskeytetään sen päivän osalta. Illalla saadaan Joutenjärvelle tieto, että Suomen ja Neuvostoliiton kesken on tehty rauhansopimus. Miesten mieliala laskee, kun kuullaan, että Kuolismaan ja itäkylien asukkaat menettävät omat kotikonnut rauhassa Neuvostoliitolle. Seuraavana aamuna mennään kuitenkin tekemään Petkeljärven alueelle taisteluhautoja. Seuraavina päivinä pakkasen on kireää ja lämpötila laskee -20...-25 asteen tienoille.

Maaliskuun 15. päivänä komppanian väpeli tulee keräämään rahaa puolus-

tusvoimien hyväksi. Rahaa kertyy yhteensä 1.355 markkaa. Maaliskuun 16. päivänä tulee käsky siirtää teltat Möhkön tien varteen ja teltat siirretään Oinasvaaraan 19. maaliskuuta mennessä. Työvelvollisten joukko aloittaa seuraavana aamuna Oinassalmen puolustuslinjojen kunnostamisen. Osa työporukasta kunnostaa konekivääripesäkkeitä ja osa miehistä korjaa huonoon kuntoon joutuneita taisteluhautoja.

Seuraavana viikonloppuna on pääsiäinen, jonka jälkeen jatketaan taisteluasemien kunnostustöitä. Venäläiset käyvät torstaina 28. maaliskuuta räjäyttämässä Oinassalmen sillan läheisyydessä olevat panssarivaunut. Räjähdyks on niin voimakas, että Oinasvaarassa olevien parakkikylän parakkien ikkunat hajoavat räjähdyspaineen vaikutuksesta. Vaunut olivat jääneet Oinassalmelle 11. joulukuuta.

Työvelvolliset kutsutaan pienissä ryhmissä Ilomantsin kirkonkylään kutsuntoihin. Otto menee ilmoittautumaan kirkonkylälle lauantaina 30. maaliskuuta. Työt Oinassalmen linjalla jatkuvat huhtikuun 7. päivään saakka, jolloin ensimmäinen komppania siirretään linja-autokuljetuksena Huhukseen ja toinen komppania Patriikkaan. Huhuksessa miehet majoitetaan Suojeluskunnantalon ja kauppias Mustosen taloon. Seuraavina päivinä tehdään linnoitustöitä Koitereen ja Koitajoen välisellä alueella aina huhtikuun 13. päivään saakka.

Huhtikuun 15. päivänä vapautetaan muualta Ilomantsiin tulleet työvelvolliset ja neljä reserviläistä. Otto ja muut kuolismaalaiset miehet siirtyvät Kuuksenvaaraan, jossa he ovat huhtikuun loppuun saakka etsimässä ja hautaamassa Taivallammen ja Särkkjärven välille kaatuneita neuvostosotilaita. Kolme isoa hautaa tehdään Taivallam-

men pohjois- ja länsirannalle. Yksi hauta tehdään Taivallammen taakse noin kilometrin päähän metsään. Siihen haudataan kymmenen neuvostosotilasta, joista yksi on nainen. Otto hakkaa kirveellä haudan vieressä olevaan puuhun ristinmerkin, jotta hauta löytyisi myöhemmin.

Kapteeni Koslovin ja 16 miehen hautakumpu

Eräänä päivänä miehet menevät Särkkjärven kankaalle, missä he hautaavat 16. joulukuuta Taivallammelta karkuun päässeen pataljoonan komentajan johtaman kapteeni Koslovin partion. Partiossa oli kapteenin lisäksi lääkäri ja 15 miestä. Kapteeni Koslovin ja hänen mukana kaatuneitten toverien hauta löytyy Särkkjärven rannalla olevasta niemestä, noin 1,5 km Keltasilmän laavulta Ilomantsiin päin. Hauta sijaitsee 25 metriä puussa olevasta rististä niemen kärkeen päin.

Toukokuun alussa loput työvelvolliset vapautetaan palveluksesta. Otto menee aluksi kirkonkylälle ja löytää seuraavalla viikolla perheensä Ilomantsin Väyrynvaarasta. Kesän aikana elämä aloitetaan asumalla toisten ihmisten nurkissa. Syksyllä Otto lähtee sotaväkeen ja siellä hänet koulutetaan panssarintorjuntakiväärimieheksi ja konekiväärimieheksi. Sotaväestä Otto siirretään tammikuussa 1942 Syvärin takamaille Levinaan. Siellä olevista tapahtumista kerrotaan tarkemmin Levinan miehet-kirjassa.

Levinan miehet

Ilomantsilaisen Ensio Kettusen uutuuskirjassa ”Levinan miehet” kerrotaan tammikuussa 1942 konekiväärimieheksi koulutettujen Ilomantsin itäkylien miesten sotataipaleesta. Kirjan lähteenä ovat kirjailijan isän ja muutamien muiden sotaveteraanien kertomukset sekä sotapäiväkirjojen muistiinpanot. Otto Kettunen kirjoitti sot aikana päiväkirjoja, jotka katosivat Nuosjärven rannalla heinäkuussa 1944. Hän kirjoitti jälkikäteen muistelmiaan 1960-luvun alussa ja muistelmien nimenä oli ”Konekiväärimiehenä Syvärin takana”. Muistiinpanoja Otto tarjosi Kansa Taisteli - lehdelle, mutta niitä ei koskaan julkaistu. Uutuuskirjan nimi tulee konekiväärikomppanian komentopaikkana olleen Levinan - kylän nimen mukaan. Nyt kuusikymmenvuotiaana kirjailija toteutti isänsä unelman. Kirjan taustamateriaalin hän keräsi keväällä 2015 ja kirjoittamistyö valmistui kesän ja syksyn 2015 aikana. Kirjan kustantaja on Books on Demand, Helsinki ja valmistaja Books on Demand, Saksa. Kirja on pehmytkantinen ja siinä on 348 sivua. Kirjassa on runsaasti sota-ajan kuvia.

Kirjan päähenkilöt Otto, Aleks, Hannes ja Onni matkaavat tammikuun puolivälissä 1942 Syvärin taakse Levinan kylään. Nuoret miehet sijoitetaan Jalkaväkirykmentti yhdeksän toiseen konekiväärikomppaniaan. Heidän arkeensa kuuluu kenttävartion vartiointitehtävien ohessa kenttävarustelutöitä, vihollisen hyökkäysten torjuntatehtävät ja lähipartiointi. Otto haavoittuu ensimmäisen sotavuoden aikana, mutta pystyy palvelemaan konekiväärimiehenä sodan loppuun saakka. Monia ystäviä ja tuttuja Ilomantsista ja muualta Pohjois-Karjalasta kaatuu ja haavoittuu sodan aikana. Osa näistä tapahtumista on kuvattu kirjassa. Kesällä 1943 toinen konekiväärikomppania muuttuu kahdeksanneksi komppaniaksi, mutta samat tehtävät kuuluvat edelleen miesten arkeen. Perääntymistaisteluissa kesällä 1944 konekiväärimiehet ovat viimeisenä joukko-osastona hidastamassa päällekkäyvän vihollisen etenemistä. Miesten palatessa syksyllä 1944 kotiin, ovat kotikonnut jääneet rajan taakse. Elämä aloitetaan asumalla toisten nurkissa. Seuraavan vuoden aikana miehet rakentavat omaa kotia Ilomantsin korpimaille. Ensimmäisinä vuosina työtahti on kova ja perheen lapset saavat kokea isien sota-ajan kokemukset omassa elämässään monin eri tavoin.

Kirja on myynnissä Ilomantsin kirjakaupassa, Suomalaisessa kirjakaupassa ym.

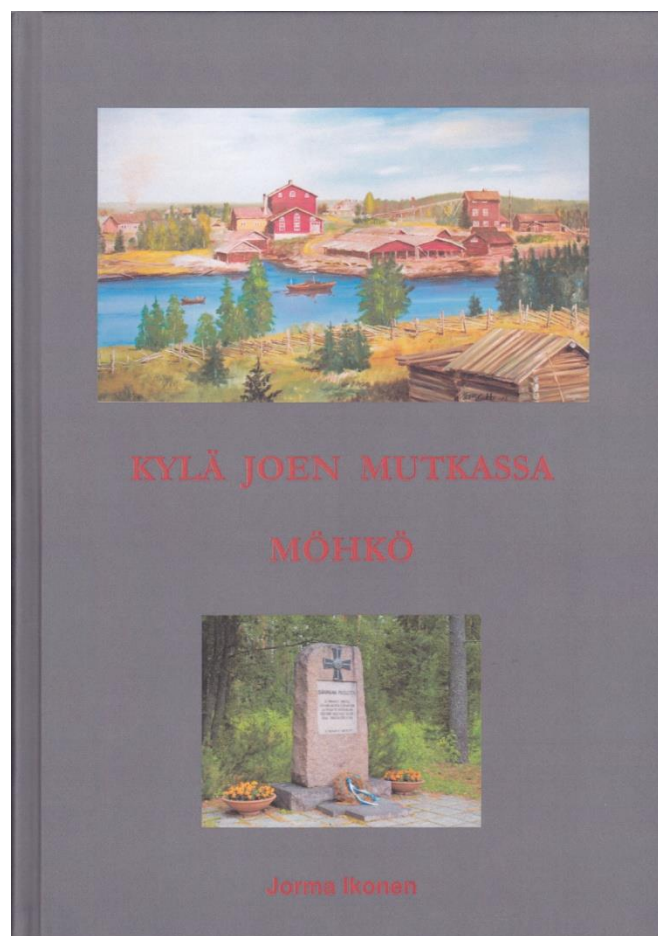

Kylä joen mutkassa – Möhkön - kylän historiaa

Ilomantsilainen kirjailija Jorma Ikonen on tehnyt kirjan Möhkön - kylän historiasta. Kirja valmistui syksyllä 2015 ja on yksi merkittävimmistä Ilomantsin kylien historiaa käsittelevistä kirjoista. Möhkö on Jorman kotikylä ja kylän historiasta on hänellä paljon omakohtaisia muistikuvia. Kirjassa kerrotaan Möhkön rautaruukista ja sen historiallisista vaiheista, unohtamatta sen ajan ihmisiä. Kirjassa paneudutaan myös Rautaruukin lopettamisen jälkeiseen aikaan. Vapaussodan alla levottomuus kasvoi Möhkössä, sillä kylässä asui niin punaisia kuin valkoisia. Muutamien rauhanvuosien jälkeen talvisodassa Möhkö jäi vihollisjoukkojen käsiin joulukuussa 1939. Kylään päästiin muuttamaan takaisin keväällä 1940. Kyläläiset joutuivat lähtemään uudelleen evakkoon jatkosodan aikana. Kirjassa on kerrottu seikkaperäisesti Möhkön ja sen lähiympäristön kouluista, rajavartiostosta, savotoista sekä monista Möhkössä asuneista tai siellä vaikuttaneista ihmisistä. Kirjassa on 400 sivua historiaa 1800-luvulta aina tähän päivään saakka. Kirjassa on runsas määrä mustavalkoisia kuvia.

Kirja on myynnissä Ilomantsin kirjakaupassa.

Juoksupoikana kaupassa

Ensio Kettunen

Tammikuu 1971 oli lauha kuukausi. Päivälämpötila oli joinakin päivinä reilusti plussan puolella. Ilmat alkoivat viilentyä vasta helmikuun puolella ja sen jälkeen säät olivat kahden viikon jaksoissa, joko kylmiä tai lämpimiä. Keväällä koulussa oli usean kuukauden mittainen työharjoittelujakso. Olin tammikuun alussa työharjoittelussa Kansalaiskoulun talonmiehen apulaisena. Työ oli yksitoikkoista ja osin raskasta. Jokaisena aamuna teimme pari tuntia haketta jäisistä ja lumisista puurangoista. Sen jälkeen puhdistelimme ovien edustoja ja hiekoitimme kulkuväyliä. Minulla oli huonot vaatteet ja repaleiset hansikkaat, joten tammikuun lopussa sairastuin flunssakuumeeseen. Lopetin sairastumisen jälkeen työharjoittelun ja jäin tekemään töitä kotitilalla. Maaliskuu ja huhtikuu olivat useita asteita normaaliavuosiin verrattuna kylmempiä, mutta päivät olivat kauniita. Hiihtelin sinä keväänä paljon lähimetsissä ja hiukan kauempanakin, koska vapaa-aikaa jäi kotitilan töistä enemmän kuin aiempina vuosina. Toukokuu oli lämmin kuukausi ja vein kastikat heti kuun alkupuolella järven rantavesiin. Sain sinä keväänä paljon ahvenia, särkiä ja haukia. Eräänä aamuna toukokuun alussa olin kalassa ja tipahdin veneestä jäiden sekaan. Kotvasen aikaa siinä meni uudessa talvivaatteet päällä, kunnes sain veneestäni kiinni. Soudin puoli kilometriä ja ajoin mopolla läpimä-

rissä vaatteissa kotiin. Säästyin sillä erää kuumetaudilta. Jäät lähtivät sinä keväänä 9. toukokuuta.

Särkkätie, joka on hävinnyt soramiesten mukana

Serkkupoikani Osmo oli töissä Paavo Koivusella. Paavo joutui kesäkuussa lähtemään puoleksi vuodeksi kuokkimaan suota Konnun-suolle rattijuopumuksen takia, joten kävin Osmon kanssa kysymässä Paavolta töitä. Paavo sanoi, että hanki mopo, niin saat töitä. Paavo lupasi maksaa palkkaa 150 markkaa kuukaudessa ja 25 markkaa polttoainelisää. Menin Pentti Monosen liikkeeseen ja ostin Pentiltä velaksi Solifer mopedin. Aloitin työt Koivusesa heti kesäkuun alussa. Juoksupojan työ oli alussa mukavaa, sillä kesäkuun alku oli lämmin ja lähes sa-

teeton. Kesäkuun toisella viikolla sää kylmeni ja öisin oli hallaa. Juhannuksena sää oli myös koleaa. Työskentelin juoksupojan töiden ohella ruokatuntien tuuraajana Spar-kaupassa, Super Herkussa, Koivusen kaupassa Ruskosillan tiellä, Hirsi Grillillä ja Linja-autoaseman kahviossa. Osa töistä kului kaupassa hyllyjen täyttämiseen ja siivoamiseen. Päivittäin jouduin kuskaamaan mopollani tavaroita ympäri kylää. Muistan näistä asiakkaista mm. entisen kirkkoherran vaimon, joka mittasi vaa'an avulla kaikki tavarat, ennekuin maksoi ostoksensa. Myös eräs Ikolantien rouva jäi mieleen kiukkuisesta käytöksestä. Rouva ei päästänyt juoksupoikaa koskaan sisään, vaan rappusilla odottelin, milloin rouva suvaitsi tuoda maksun ruokaostoksista. Hän tarkasti kaikki ostokset ja hinnat ennen maksua. Pääosa asiakkaista oli kuitenkin asiallisia. Linja-autoasemalla sijaitsevassa Spar-kaupassa oli siihen aikaan paljon russakoita ja rottia. Iltaisin myrkytimme kaupan sisätilat. Myrkky ajoi russakat esiin piilopaikoista ja tapoimme niitä satoja kapaleita päivässä. Rottia oli ulkovarastossa, jossa säilytettiin erilaisia jätteitä. Meillä oli taksikuskien kanssa joskus kilpailu, kuka saa kiinni ja tappaa suurimman rotan. Rottasota toi taksikuskeille hupia yksitoikkoiseen päivystämiseen.

Heinäkuussa sää oli pilvistä ja koleaa. Isäni täytti silloin 50 vuotta ja meillä pidettiin lähisuvun kanssa juhlia. Syntymäpäivien jälkeisenä

päivänä olimme serkkupojan kanssa kevytmoottoripyörällä ajelulla. Minä istuin kyydissä ja serkkupoikani Osmo ajoi. Kummallakaan ei ollut kypärää päässä. Olimme ajamassa Tervaruukilta Möhköä kohti, kun kahdeksan kympin vauhdissa moottoripyörän etupyörä hajosi. Syynä lienee ollut Möhkön tien huono kunto tietöiden takia ja etupyörässä ollut vika. Lensin pää edellä tien vierellä olevaan kivikasaan ja menetin tajuntani. Heräsin hiukan myöhemmin läheisen lammen rannassa, jonne serkkupoika oli raahannut minut veristen kasvojen pesua varten. Ilta oli pimennyt ja odottelimme tien varressa kyytiä sairaalaan. Lopulta saapui yksi vihreä Ford Taunus henkilöauto, jonka kyydissä pääsimme sairaalaan. Sairaalassa nuori kandi paikkaili vammojani, joita oli koko kehon alueella. Yöllä menimme taksilla kotiin ja aamulla vanhemmat olivat kauhuissaan nähdessään minun pää kääreessä. Sain sairauslomaa pari viikkoa. Muistini pätki useita viikkoja ja kasvojen vammat vaativat plastiikkakirurgisia hoitoja vuosia myöhemmin.

Otto Kettunen 50 vuotta kesällä 1971

Jatkoin juoksupojan töitä sairausloman jälkeen. Elokuun alku oli lämmin, mutta kuun loppupuolella ilmat viilenivät ja muuttuivat sateiseksi. Sateisina päivinä kuljetimme tavaroita autolla. Syyskuussa ilman lämpötila nousi päivittäin jopa kahteenkymmeneen asteeseen. Lokakuun lopussa lunta satoi maahan ja liukkaiden kelien aikana en halunnut lähteä kuljettamaan tavaroita mopolla. Veimme asiakkaille ostoksia eläkkeellä olleen miehen kanssa pakkiautolla. Ilman lämpötila laski marraskuussa alle kahdenkymmenen asteen. Kävin ostamassa uuden toppatakin Mannisen liikkeestä, jotta pystyin tekemään työtäni. Takki maksoi kuukausipalkkani verran.

Joulukuussa oli kaupassa paljon töitä ja jouduin tekemään pitkiä työpäiviä pienellä kuukausipalkalla. Suolasimme kymmenittäin suolakinkkuja, täytimme hupenevia hyllystöjä ja veimme jouluostoksia asiakkaiden koteihin. Joulun alla ilman lämpötila laski lähelle -30 astetta ja mopon käynnistäminen aamuisin vaati moottorin lämmittämistä uunista tuotujen hiilien avulla.

Jounin ensimmäinen koulupäivä syksyllä 1971

Pyysin Koivusen Paavolta kuukausipalkan korotusta, kun se ei riittänyt jokapäiväiseen elämiseen. Paavo ilmoitti Konnunsuolta, ettei hänellä ole varaa nostaa palkkoja. Lopetin työt Koivusen liikkeissä vuodenvaihteessa ja siirryin kortistoon, josta sain 300 markkaa kuukaudessa. Sain siis puolet enemmän kuukausipalkkaa ollessa kotona, kuin juoksupojan ammatissa. Kortistinhoitaja Väinö Pussinen sanoi, että hän ottaa minut kevääksi kortistoon, kunhan haen keväällä ammattikouluun opiskelemaan. Pidin lupaukseni ja hain keväällä ollessa haussa Pohjois-Karjalan ammattikouluun opiskelemaan. En tosin päässyt unelma-ammattiin opiskelemaan, sillä minut valittiin auton asentajalinjalle, johon ei ollut silloin syvällistä kiinnostusta. Vuoden loppupuolisko oli lauhaa samalla tavalla kuin vuoden alku oli ollut.

Markku Purmonen ja Jouni kesällä 1970

Vanhoja Valokuvia

Ilomantsilaisia jatkosodassa Aunuksen kannaksella (Solomanni tai Nurmoila) (Kari Kettusen arkisto)

Näkymä Karl Marxin kadulle Äänilinnassa 1943 (Kari Kettusen arkisto)

Jatkosodassa Aunuksen karjalassa Ilomantsilaisia (Kari Kettusen arkisto)

Itä-Karjalan kylä 1940-luvulla (Kari Kettusen arkisto)

Sotasairaala entisessä Suomen Karjalassa, mahdollisesti Pälkjärvellä (Kari Kettusen arkisto)

Suomalaisia Aunuksessa jatko-sodassa 1940-luvulta (Kari Kettusen arkisto)

Suomalaisten tukikohta Itä-Karjalassa (Kari Kettusen arkisto)

Tukinuittoa sodan jälkeen (Kari Kettusen arkisto)

Suomalaisten koulutuskeskus siellä jossakin (Kari Kettusen arkisto)

Metsäkämpä Ilomantsin saloilla vuonna 1939(Kari Kettusen arkisto)